

# نقش Transaction Cost در توسعه سیاستهای کشاورزی ایران

سید صفدر حسینی<sup>۱</sup> و عبدالرحمن شادان<sup>۲</sup>

## چکیده

در این مطالعه ابتدا تحلیلی از تکامل نهادهای کارآمد در فرآیند تاریخی صورت می‌گیرد و آنگاه نهادهای کلیدی موثر در توسعه تجارت مشخص می‌گردد در مرحله بعد دو نکته مهم در نهادهای جدید اقتصادی یعنی هزینه معاملات، اطلاعات و عمل دسته جمعب مورد بحث گرفته و مشخص می‌گردد که این دو تا چه حد در پایین آوردن هزینه تجارت موثر واقع می‌شوند در این مطالعه هزینه معاملات بعنوان ستون اصلی در نظر گرفته شده است استفاده شده است در محاسبات ۳ نوع هزینه یعنی هزینه معاملات کل هزینه معامله معقول و هزینه معاملات اضافی مشخص گردیده است و برای اینکه معلوم گردد که در بخش کشاورزی در رابطه با ۲۲ محصول واقعا "هزینه معامله اضافی وجود دارد یا خیر هزینه معامله اضافی در پنج حالت صفر، خیلی کم، کم، زیاد و خیلی زیاد در نظر گرفته شده و فرضیه  $H_0, H_a$  برای آن آزمون گردیده است و در نهایت بر اساس این نتیجه بحث گردیده است سیاست های کارآمد کشاورزی در نهادهای کشاورزی وجود یا خیر و در نتیجه گیری هم مشخص شده سیاست کشاورزی بهینه در نهادهای کشاورزی وجود ندارد.

---

۱- عضو هیأت علمی دانشکده کشاورزی

۲- دانشجوی دوره دکتری علوم اقتصاد کشاورزی دانشکده کشاورزی

## مقدمه

در عصر حاضر، سیاستها و نهادهای کشاورزی از دیدگاه فرآیند تکاملی در بین کشورها متفاوت می باشد کشورهای پیشرفته مدت زمان طولانی است که سیاستهای کشاورزی خود را بصورت بهینه نهادینه کرده اند و لذا این مسئله باعث گردیده است که ساختار کشاورزی در کشورهای پیشرفته با کشوری مانند ایران متفاوت باشد. آنچه این ساختارها را متفاوت می سازد نحوه تکامل بهینه نهادها در پروسه تاریخی است و استمرار حیات نهادها را در طی زمان بایستی در نحوه موفقیت و شکل گیری مناسب Transaction cost در نهادهای تجاری و تولید دانست برای مثال در کشوری مانند استرالیا سیستم توزیع گندم (Wheat distribution system) بصورت واحد عمل مینمایند که متشکل از سه عنصر انبارداری، حمل و نقل و خدمات بازاریابی است و هر کدام از این عناصر در قالب یک دستگاه یا سازمان ایفای نقش می کند مانند بنگاه گندم استرالیا (Australian wheat board) که مسئولیت بازاریابی گندم را بعهدہ دارد یا اینکه نهادی به کار واسطه ای می پردازد (handling Authority) و گندم را از بنگاه گندم استرالیا (AWB) می خرد و آنرا سیستم حمل و نقل تحویل می دهد تا کار حمل آن انجام پذیرد، سیستم حمل و نقل در کشور استرالیا بصورت واحد عمل می نماید یعنی محصول برداشت شده را از مبادی تولید به مراکز مصرف و صادرات حمل می نماید این سیستم باعث گردید هزینه T.C به حداقل ممکن برسد. بنابراین نهادهای کشاورزی در بستر خود، نظم و کاهش عدم قطعیت، ساختار انگیزه ای کار آمد، تغییر جهت مطلوب اقتصادی، زمینه های پیچیده ثوری بازی، هزینه پایین مبادلات، تخصص و تقسیم کار، اطلاعات متقارن و هماهنگ و افزایش منافع در محیط اقتصادی کارآمد را تجربه کرده اند این فرآیند تکامل در نهادها خود را بصورت نمودی از Transaction cost متشکل از حمل و نقل، امنیت حمل و نقل، بیمه، بانکداری، سود تضمین پرداخت اوراق بهادار، اطلاعات بهینه و غیره نشان داده است. و آنچه در حال حاضر در کشاورزی بصورت شکل اساسی نمود پیدا می کند مسئله T.C از مرحله کاشت، داشت و برداشت تا مرحله بازاریابی و مصرف محصول توسعه مصرف کننده می باشد. و مشکل این پدیده در کشاورزی ایران را بایستی در فقدان Entrepreneur های بهم پیوسته دانست در این مقاله فرض می شود دولت دخالتی در اقتصاد ندارد و سیستم بازار حاکم می باشد و همچنین فرض می شود محصولات مورد بررسی بطور یکسان از تسهیلات بازاریابی و سیستم حمل و نقل و اطلاعات بازار برخوردار نمی باشند.

## مسئله موضوع:

آنچه در حال حاضر کشاورزی ایران پدیده مهم است شناخت هزینه معامله یا Transaction cost و از بین بردن نکته های منفی آن می باشد و از عوامل گوناگون مانند حمل و نقل، بیمه، سود بانکی، اطلاعات بازار نمایندگیهای توزیع و غیره تشکیل یافته است. مسئله غامض در کشاورزی ایران در این

نکته نهفته است که به چه شکلی می توان این پدیده را از بین برد.

#### هدف موضوع:

در این مقاله هدف بر این است که هزینه معامله (T.C) در قالب فرآیند تاریخی نهادها شناسانده شود و سپس مقدار T.C هر کدام از محصولات مشخص شود و بعد از آن معلوم گردد T.C کدامیک از محصولات خیلی کم، کم و زیاد و خیلی زیاد می باشد که به وسیله آزمون فرضیه تست می گردد. سعی می شود موضوع مقاله در سه بخش مورد بررسی قرار گیرد. ۱ - در قسمت اول تحلیل تاریخی عوامل تشکیل دهنده T.C در قالب فرآیند تکاملی نهادها بحث و بررسی می گردد. ۲ - در این قسمت مقدار T.C هر کدام از محصولات محاسبه می شود و در قالب فرضیه ثابت می شود که محصولات دارای T.C خیلی کم، کم، زیاد و خیلی زیاد می باشد و یا اینکه دارای هزینه اضافی صفر است. ۳ - در این قسمت راه حل حذف هزینه معاملات اضافی ETC جهت اتخاذ سیاست بهینه کشاورزی مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد.

تحلیل تاریخی از عوامل تشکیل دهنده T.C در قالب فرآیند تکاملی نهادها:

بطور کلی نهادها محدودیتهای ابزاری می باشند که تقابل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را موجب می شوند. نهادها شامل قوانین رسمی و محدودیتهای غیر رسمی می باشند و اساساً در ایجاد قوانین رسمی محدودیتهای غیر رسمی که شامل اعتقادات، باورهای اجتماعی، رسوم، سنن ملی می باشد سهم بسزائی دارند. از بطن این دو ابزار نهادهای کار آمد، جهت ایجاد نظم و کاهش عدم اطمینان و تبدیل آن به ریسک پدید می آید، با این فرآیند و همگام با استانداردهای اقتصادی مجموعه انتخاب تعریف می شود. بنابراین نهادها بطور فرآیندهای گذشته را به حال و آینده متصل می کنند. نهادها انگیزه بنیادی اقتصادی را فراهم می کنند همانطور که ساختار تکامل می یابد ساختار اقتصادی کارآمد جهت تغییر اقتصادی را بسمت، رشد، رکود، بحران شکل می دهد.

بطور کلی نهادهای کارآمد در فرآیند تاریخی و طی زمانها و سالهای متمادی بوجود آمده است در ابتدا معامله از سطح یک روستا شروع شده به شهرهای کوچک و از آن پس شهرهای نسبتاً بزرگ و در نهایت به شهرهای بزرگ ختم می گردد و آنچه در این فرآیند بازر و آشکار بوده است رسیدن به مرحله و شرایطی بوده است که در آن هزینه معاملات به حداقل ممکن برسد و این شرایط چیزی جز نهادهای کارآمد نبوده است. نهادهای کارآمد در مسیر کارون و در مسیرهای دریایی (با بنادر تجاری متکامل تر) و در داخل شهرها بوجود می آمد و در هر مرحله از تکامل معامله، تخصص و تقسیم کار و بطور مستمر با تکنولوژی سودمندتر بوجود می آید. و ضرورتاً تکامل معامله موازی با توالی مراحل مبادله می باشد. با تکامل هر چه بیشتر معامله ضرورت ایجاد نمایندگیهای تجاری در فواصل مسیر تجارت احساس می شود این نمایندگیها به جمع آوری اطلاعات و ارسال آنها به مراکز تجاری خود اقدام می نمایند و آنچه در

ارسال اطلاعات مهم بود قیمت بوده است در حقیقت قیمت انگیزه حرکت و تکامل معامله و مبادله بوده است و آن چیزهایی که بستر معامله را امن می نمود تکامل نهادها برای امنیت راهها، حمل و نقل، ایجاد سود معقول برای سرمایه، دادگاههای مخصوص تجارت، خدمات بیمه محصول، خدمات بانکداری، ایجاد تضمین برای پرداخت اوراق بهادار نظر برات و سفته، امنیت اجتماعی، سیاسی برای تجارب، امنیت حقوق مالکیت، دادن فرانشیز، سیستم پستی و گمرکی کالا بوده است. آنچه‌ی که تقابلات انسان را در نهادها در یک چارچوب حفظ می کند آگاهی لازم از قواعد بازی است و این آگاهیها چیزی جز تکامل نهادها در زمینه تجارب نمی باشد. با ایجاد زمینه کارآمد ثوری بازی در بستر فرآیند تکاملی معامله مطرح می شود و همانطور که اشاره شد عامل اصلی در قاعده بازی داشتن اطلاعات کامل می باشد و بدون آن ادامه بازی مشکل می گردد. بنابراین در چارچوب نهاد کارآمد اقتصادی، معامله واقعی تنظیم می گردد و در این بستر نهادها اثر بخشی عوامل تشکیل دهنده، هزینه معاملات را تعیین می کنند.

بنابراین توسعه معامله در بازار در بردارنده و ایجاد عواملی چون تخصص تولیدکنندگان، صرفه جوئیهای ناشی از مقیاس همراه با مقررات مطلقه سازمان تولیدی، کارگران تمام وقت، توالی فرآیند تولید، حمل و نقل، قوانین دولتی برای برقراری حقوق معامله گران و اطلاعات بهنگام می باشد که منجر به ایجاد سازمان بزرگ می گردد که موجب پایین آمدن هزینه معامله می گردد (TC) دو راهبرد که در (New Institutional Economics) NIE وجود دارد عبارتند از:

(a) هزینه معاملات و اطلاعات (Transaction cost and Information)

(b) عمل دسته جمعی (Collective Action)

اولین راهبرد عمومی این است که هزینه معاملات و هزینه اطلاعات دو عنصر مهم نهاد اقتصادی می باشند در حقیقت هزینه اطلاعات به حداقل ممکن برسانند و متعاقب آن هزینه معامله کاهش می یابد. برقراری مقررات حقوق مالکیت می تواند اصطکاکهای میان افراد و نهادها را کاهش داد و همکاری بین آنها را تسهیل نماید که حاصل آن کاهش در هزینه معاملات می باشد.

در عمل جمعی یا Collective action مسئله غامض Free - rider می باشد. در اینجا مسئله این است که چه صورتی می توان خواسته های همه افراد را به گونه ای تأمین نمود که استفاده آنها از کالای عمومی بهینه گردد البته بعید به نظر می رسد که بتوان به چنین مقصودی رسید ولی تا اندازه ای می توان مشکل Free - rider را در غالب Collective action حل نمود بطوریکه هزینه معاملات مربوط به این عامل تا حد معقولی کاهش یابد.

همیشه بنظر رسیده است مکملهایی بین هزینه معاملات (T.C) و عمل جمعی (C.A) وجود داشته است. در شرایطی که دو شاخه نهاد جدید اقتصادی (NIE) یعنی تحلیل transaction

Cost و Information cost و Contract choices (منظور از انتخابهای قراردادی این است که افراد از میان قراردادهای آنهایی را انتخاب می‌کنند که بتواند سود آنها را حداکثر سازد) مشخص شده‌اند از یک طرف تحلیل عمل جمعی (Collective action) و گروههای فشار (Pressure Groups) از یک طرف بطور جداگانه‌ای توسعه یافته‌اند و آنچه برای گروههای فشار مهم است این است استفاده آنها از عمل جمعی (CA) به حداکثر برسد در نهایت هزینه معاملات آنها کاهش یابد. نتایج هزینه معاملات (TC) و عمل جمعی (CA) بوسیله تغییرات قیمت محصول و قیمت‌های عوامل، ریسک و انتظارات می‌تواند تغییر نماید.

## ۲- تعیین هزینه معامله (T.C) در ایران و تحلیلی بر هزینه معاملات محصولات کشاورزی

همانطوریکه در قسمت قبل بیان شد هزینه معاملات کلید رشد و توسعه اقتصادی و گسترش تجارت بوده است و زمانی که تجارت به تکامل می‌رسد هزینه معاملات نیز گسترش می‌یابد. عوامل تشکیل دهنده هزینه معاملات در دوران اوج بسط مبادله مشتمل بر حمل و نقل، سیستم پستی، هزینه اطلاعات، وجود نمایندگیها در اقصی نقاط جهان برای گرفتن اطلاعات درباره قیمت، تقاضا، وجود دادگاههای ضامن برای مبادله، بیمه، بانک، تضمین پرداخت اوراق بهادار نظیر برات و سفته و چک، مقررات مربوط به حقوق مالکیت، امنیت مبادله و دولت مقتدر جهت اجرای مقررات بوده است. زمانی که اجزاء تشکیل دهنده هزینه معاملات به نهایت تکاملی می‌رسد تجارت نیز به اوج رونق خود می‌رسد ذکر این مسئله در اینجا مهم است که توسعه هزینه معاملات همراه با افزایش پی در پی سود بوده است یعنی زمانی هزینه معامله گسترش می‌یابد که به دنبال آن سود حاصل از مبادله افزایش یابد و در حقیقت اینطور می‌توان بیان نمود که ایجاد نهادهایی که هزینه معاملات را افزایش می‌داد صرفاً در راستای توسعه تجارت بوده است.

در ایران مسئله TC بسیار متفاوت از این فرآیند بوده است یعنی اجزاء هزینه معاملات بطور بسیار متفاوت و ناهمگونی نسبت به جریان توسعه تجارت ایجاد می‌شود یعنی نهادهایی که نیازی به گسترش آنها نبوده و موجب افزایش بیش از حد هزینه معاملات می‌شده‌اند. سریعاً توسعه می‌یابد که باعث پایین آوردن سود کشاورزان شدند و برعکس ایجاد نهادهایی که برای گسترش مبادله و تجارت مناسب بوده و باعث افزایش سود می‌شده است نسبت به تشکیل آنها اقدامی صورت نگرفته است یکی از علل ناکامی سیاستهای کشاورزی در ایران وجود بیش از حد هزینه معاملات می‌باشد که در باعث کاهش محصول و در نهایت توقف تولید در برخی از محصولات کشاورزی می‌شود.

همانطور که بیان شد هزینه معاملات تا حدی معقول است که باعث افزایش تولید و سود گردد در صورتیکه در ایران هزینه معاملات بیشتر باعث کاهش تولید و سود می‌گردد. برای اینکه این مسئله عملاً نشان داده شود تعداد ۲۲ محصول انتخاب شده است و انتخاب آنها صرفاً به دلیل وجود آمار مربوط به

قیمت سرخرمن، قیمت خرده فروشی و عمده فروشی آنها بوده است. در انتخاب قیمت سرخرمن سعی شده است که حداقل آنها در بین استانها انتخاب شود و در چند محصول، قیمت عمده فروشی و خرده فروشی استان تهران انتخاب شده است و دلیل اینکار ملموس بودن تفاوت بین قیمت سرخرمن و قیمت عمده فروشی و خرده فروشی بوده است در بعضی محصولات که آمار قیمت خرده فروشی و عمده فروشی مربوط به استان تهران وجود نداشته است از میانگین گرفتن از قیمت‌های خرده فروشی و عمده فروشی استانها استفاده شده است در این مقاله هزینه معامله مطلوب برای هر محصول ۳۵ درصد قیمت عمده فروشی و خرده فروشی آن می باشد بنابراین همانطوریکه در جدول ۱ نشان داده شده است مثلاً قیمت سرخرمن محصول ذرت ۲۲۶/۷ است و هزینه‌های تشکیل دهنده معاملات در اینجا حمل و نقل، سود عمده فروشی و خرده فروشی و انبارداری می باشد و برای اینکه هزینه معامله منطقی را بدست بیاوریم برای هر کدام از اجزاء هزینه معاملات ۱۰ درصد سود و برای انبار داری ۵ درصد سود را در نظر می گیریم مقدار هزینه حمل و نقل و سود عمده فروشی را ضریب قیمت عمده فروش می کنیم. با محاسبه این چهار قلم هزینه معاملات آنرا به قیمت سرخرمن اضافه می کنیم تا قیمت واقعی بدست بیاید با کسر نمودن قیمت واقعی از قیمت خرده فروشی هزینه معاملات اضافی بدست می آید که در حقیقت یک مشکل غامض و نقطه کور برای سیاست گذاری کشاورزی می باشد.

بنابراین با توجه به مثال فوق هزینه حمل و نقل (با احتساب ۱۰ درصد قیمت سرخرمن) حدوداً ۲۲/۷ ریال در هر کیلو می باشد و سود عمده فروش (با احتساب ۱۰ درصد قیمت سرخرمن) ۲۲/۷ ریال در هر کیلو می باشد، سود خرده فروش (با احتساب ۱۰ درصد قیمت عمده فروش) ۴۵/۵ ریال در هر کیلو است و هزینه انبارداری بای محصولات ذرت (با احتساب ۵ درصد قیمت سرخرمن) ۱۱/۳ ریال در هر کیلو است با جمع نمودن این چهار قلم که حاصل آن حدوداً ۱۰۲ ریال می شود که آنرا زمینه معاملات محصول ذرت مینامیم با اضافه کردن این مقدار به قیمت سرخرمن، ۳۲۹ ریال بدست می آید که قیمت واقعی ذرت می باشد اختلاف ۳۲۹ ریال با ۴۵۵ ریال که قیمت عمده فروش می باشد. هزینه

معاملات اضافی است که مقدار آن ۱۲۶ ریال برای هر کیلو ذرت می باشد.

برای اینکه ارزیابی دقیقی از هزینه معاملات محصولات کشاورزی داشته باشیم آنها به پنج دسته تقسیم می نماییم. ۱- عدم وجود هزینه معاملات اضافی ۲- هزینه معاملات اضافی خیلی پائین (Very

low) ۳- هزینه معاملات پایین (Low) ۴- هزینه معاملات بالا (high)

۵- هزینه معاملات خیلی بالا، برای نشان دادن پنج حالت فوق به ایجاد فرضیه می پردازیم و سپس آنرا

آزمون می نماییم. (ETC = Excess Transaction cost)

Ha : ETC > ۰

Ho : ETC = ۰

جدول ۱- قیمت‌های سرخرمن، عمده فروشی و خرده‌فروشی جهت محاسبه هزینه معاملات اضافی

نام محصول	قیمت سرخرمن	قیمت عمده‌فروش	قیمت خرده‌فروش	حمل و نقل	۱۰٪ سود	۱۰٪ سود	۵٪ انبارداری	هزینه اضافی معاملات
گندم	۳۰۶	۳۷۶	۴۱۷	۳۰/۶	۳۰/۶	۳۷/۶	۱۵/۳	۰
جو	۲۲۸/۳	۳۶۷	۵۰۰	۲۲/۸۳	۲۲/۸۳	۳۶/۷	۱۱/۴	۴۵
ذرت	۲۲۶/۷	۳۹۹	۴۵۵	۲۲/۶۷	۲۲/۶۷	۴۵/۵	۱۱/۳۳	۱۲۶
برنج	۱۸۶۴	۳۲۵۸	۳۵۸۳	۱۸۶/۴	۱۸۶/۴	۳۲۶	۹۳/۲	۹۲۷
لوبیا سفید	۱۵۰۰	۲۶۵۰	۲۹۰۰	۱۵۰	۱۵۰	۲۶۵	۷۵	۷۶۰
لوبیا قرمز	۱۵۰۰	۲۵۱۰	۲۹۰۰	۱۵۰	۱۵۰	۲۵۱	۷۵	۷۷۴
لوبیا چیتی	۲۷۶۴/۲	۳۸۲۵	۴۱۰	۲۷۶/۴	۲۷۶/۴	۳۸۲/۵	۱۳۸/۲	۲۶۳
نخود	۲۰۵۴/۴	۲۵۰۰	۲۹۰۰	۲۰۵	۲۰۵	۲۵۰	۱۰۲/۵	۸۵
عدس	۱۲۰۰	۲۴۷۷	۲۷۴۹	۱۲۰	۱۲۰	۲۴۷/۷	۶۰	۱۰۰۱
سیب زمینی	۳۶۲/۴	۱۰۷۴	۱۳۴۱	۳۶/۲	۳۶/۲	۱۰۷/۴	۱۸/۱	۷۸۰/۷
پیاز	۱۵۴/۶	۳۹۰	۴۷۰	۱۵/۵	۱۵/۵	۳۹	۷/۷	۲۳۸
خیار	۱۸۹/۷	۶۵۶	۸۷۱	۱۹	۱۹	۶۵/۶	۹/۵	۵۶۸/۲
خریزه	۲۱۳/۶	۸۱۱	۹۶۱	۲۱/۳۶	۲۱/۳۶	۸۱/۱	۱۰/۷	۶۱۳
هندوانه	۱۰۰	۴۵۰	۵۵۰	۱۰	۱۰	۴۵	۵	۴۸۰
گوجه فرنگی	۱۶۰/۹	۱۵۰۰	۱۷۵۰	۱۶/۰۹	۱۶/۰۹	۱۵۰	۸	۱۳۹۹
سیب درختی	۳۴۱/۷	۱۲۲۷	۱۴۵۰	۳۴/۱۷	۳۴/۱۷	۱۲۳	۱۷	۸۹۹
پرتقال	۳۴۸/۴	۸۹۲	۱۱۰۰	۳۵	۳۵	۸۹/۲	۱۷/۵	۵۷۵
نارنگی	۳۲۷/۷	۸۷۵	۱۲۵۰	۳۳	۳۳	۸۷/۵	۱۶/۵	۷۵۲
خرما	۹۱۵/۵	۳۵۲۵	۳۹۵۰	۹۲	۹۲	۳۵۲/۵	۴۶	۲۴۵۲
گردو	۲۲۷۳/۳	۳۳۳۷	۵۰۸۳	۲۲۷/۳	۲۲۷/۳	۳۳۴	۱۱۴	۱۹۰۸
بادام	۳۵۷۹/۷	۴۵۰۰	۵۳۵۰	۳۵۸	۳۵۸	۴۵۰	۱۷۸	۴۲۵
زردآلو	۵۰۰	۱۶۰۰	۲۱۰۰	۵۰	۵۰	۱۶۰	۲۵	۱۳۵۰

مأخذ: ۱- قیمت فروش محصولات و هزینه خدمات کشاورزی در مناطق روستایی - مرکز آمار ایران ۱۳۷۴

۲- معاونت تنظیم بازار محصولات کشاورزی، وزارت کشاورزی ۱۳۷۴

در محاسبات انجام شده چون قیمت واقعی گندم حدوداً مساوی با قیمت خرده فروشی آن می‌باشد در نتیجه فرضیه  $H_0$  را قبول می‌کنیم و فرضیه مخالف رد می‌نماییم حال به آزمون فرضیه  $H_0$  که در مقابل فرضیه مخالف وجود هزینه اضافی معاملات خیلی پایین می‌پردازیم.

$H_0 : ETC = 0$

$H_a : ETC > 0$  Very low (بین صفر تا ۲۰۰ ریال در هر کیلو)

چون بر اساس محاسبات انجام گرفته قیمت خرده فروشی جو، لوبیا چیتی، بیشتر از قیمت واقعی

آنها است و مقدار آن بین صفر تا ۲۰۰ ریال قرار گرفته است بنابراین  $H_0$  رد می‌نمائیم و فرضیه  $H_a$  را قبول می‌نمائیم در واقع در این آزمون معلوم می‌شود که محصولات ذرت، جو، لوبیا چیتی، دارای هزینه اضافی معاملات خیلی پایین است که بایستی عواملی که باعث ایجاد هزینه اضافی معاملات می‌شود با سیاست‌گذاری مناسب کشاورزی از بین برد.

در آزمون سوم فرضیه  $H : ETC = 0$  در مقابل  $H_a : ETC > 0$  قرار دارد.

$H_0 : ETC = 0$

$H_a : ETC > 0$  low (بین ۲۰۰ تا ۴۵۰ ریال)

بر اساس محاسبات انجام گرفته چون قیمت خرده فروشی محصولات لوبیا چیتی، پیاز، بادام، بیشتر از قیمت واقعی و ۳ بین ۲۰۰ تا ۴۵۰ ریال قرار گرفته است فرضیه  $H_a$  قبول می‌شود و فرضیه  $H_0$  رد می‌شود یعنی می‌پذیریم که هزینه معاملات اضافی پایین وجود دارد.

در آزمون چهارم فرضیه  $H_a : ETC > high$  در مقابل  $H_0 : ETC = 0$  می‌باشد.

$H_0 : ETC = 0$

$H_a : ETC > 0$  high (بین ۴۵۰ تا ۸۰۰ ریال)

بر اساس محاسبات انجام گرفته چون قیمت خرده فروشی محصولات لوبیا سفید، لوبیا قرمز سیب زمینی، خیار، خربزه، هندوانه، پرتقال، نارنگی بیشتر از قیمت واقعی این محصولات و بین ۴۵۰ تا ۸۰۰ ریال در هر کیلو می‌باشد. بنابراین فرضیه  $H_a$  قبول می‌شود و فرضیه  $H_0$  رد می‌شود یعنی می‌پذیریم هزینه اضافی معاملات بالایی در این محصولات وجود دارد.

در آزمون پنجم فرضیه  $H_0 : ETC = 0$  در مقابل  $H_a : ETC > 0$  (Very high) قرار دارد.

$H_0 : ETC = 0$

$H_a : ETC > 0$  (Very high)

بر اساس محاسبات انجام گرفته چون قیمت خرده فروشی محصولات برنج، عدس، گوجه فرنگی، سیب درختی، خرما، گردو، زردآلود بیشتر از قیمت واقعی آنها و بین ۸۰۰ ریال و بالاتر قرار گرفته است فرضیه  $H_0 : ETC = 0$  رد می‌کنیم و فرضیه  $H_a$  را قبول می‌نماییم یعنی به این نتیجه می‌رسیم که در این محصولات هزینه خیلی بالایی وجود دارد.

۳- راه‌حلی برای حذف هزینه معاملات اضافی (ETC) جهت اتخاذ سیاست بهینه کشاورزی

با توجه به آزمون فرضیه‌ها در قسمت قبل معلوم گشت که در کشور ایران اکثر محصولات دارای هزینه معاملات اضافی هستند با توجه به اینکه مقدار آنها از خیلی کم تا خیلی زیاد درجه بندی شده است. واقعیت این است وجود ETC در بخش کشاورزی ایران مربوط به نهادهای غیر کارآمد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی است یعنی ما مشاهده می‌کنیم در پروسه برداشت تا توزیع اختلاف بین قیمت سرخرمن و قیمت خرده فروشی خیلی زیاد است یکی از عوامل‌های اصلی آن فقدان اطلاعات بازار است. که علت این عامل بوجود آمده را بایستی فقدان Institutional transparency جستجو نمود یعنی نهادهای کشاورزی که اکثر تحت نظر دولت می‌باشند از شفافیت لازم برخوردار نمی‌باشند و غیرکارآمد می‌باشند از نهادهای کشاورزی دولتی که بین برداشت تا توزیع بصورت ناکارآمدی عمل می‌نمایند می‌توان سیستم



حمل و نقل (راه آهن، جاده و غیره) شرکت‌های تعاونی روستایی، مراکز خدمات روستایی، سازمانهای کشاورزی، مراکز تعیین قیمت و شورای اقتصاد اشاره نمود.

مشکل عمده در ایجاد هزینه معاملات اضافی دو نکته می باشد.

۱- مداخله غیرکارآمد دولت در بخش کشاورزی

۲- سیستم ضعیف توزیع محصولات کشاورزی

در رابطه با مشکل اول اینطور می توان قضاوت نمود که نهادهای دولتی بطور مستقیم در بخش کشاورزی دخالت نمایند و نهادهایی که از ابتدا برای دخالت مستقیم در امر توزیع و قیمت گذاری محصول و نهادهای کشاورزی بوجود آمده اند از بین بروند و تنها نهادهایی ایجاد و یا باقی بمانند سیاستهای ارشادی را انتخاب و ادامه دهند.

بطور مثال نهادهای کشاورزی در حال حاضر نه توانایی خرید محصولات بصورت تضمینی را دارند نه قدرت انبار آنرا دارند و نه اینکه یا سیستم حمل و نقل مطلوب می توانند محصولات کشاورزی در کمترین زمان ممکن به بازارهای مصرف برسانند. در نهایت اینکه نهادهای کشاورزی توانایی بهینه قیمت تضمینی را ندارند بنابراین چون این نهادها از شفافیت لازم برخوردار نیستند بنابراین دولت باید این گونه تصمیمات را به سیستم بازار سپارد منتهی با این تفاوت که با سیاستهای ارشادی سیستم توزیع بهینه را بوجود بیاورد که در آن همه Lobbyiest امکان فعالیت داشته باشند در واقع Enterprise های قوی بوجود بیاورد که در نهایت شکل دهند Enterpernur باشند که وظیفه آنها از مرحله برداشت محصول شروع شده و به مرحله رساندن محصول به مصرف کننده ختم گردد آنچه که در این مراحل بارز خواهد بود شفافیت نهادی یا Transparency Institutional است.

در سیاست کشاورزی دو موضوع بسیار مهم وجود دارد که با اعمال آنها می توان به سیاستهای مطلوب کشاورزی دست یافت یکی سیاستهای مربوط به PERT می باشد.

(Political Economic Resource Transaction And Social Welfare) (increaning)

و دیگری مربوط به سیاستهای PEST می باشد.

(Political Economic - seeking Transfer or Weffare Transfer)

PERT به معنی سیاستهایی می باشد که هدف آن کاهش هزینه معاملات (T.C) در بخش خصوصی با تصحیح نواقص بازار و مهیا نمودن کالاهای عمومی می باشد PEST به معنی سیاستهایی می باشد که هدف آن طراحی توزیع مجدد ثروت از یک گروه اجتماعی دیگر می باشد. بنابراین در یک سیاست گذاری مطلوب دولتها در پی آن هستند که از گروههای مختلف اجتماعی مختلف از طریق ترکیب معقول PERT و PEST حمایت کنند این سیاستها برای دولت ها برای حداکثر حمایت از طریق بکارگیری رفاه تولید کننده و مصرف کننده قابل دستیابی می باشد.

بنابراین سیاستهای PERT سیاستهای بهینه جهت کاهش هزینه معاملات (T.C) و برقرار نمودن شفافیت بازار (I.T) و مهیا نمودن کالاهای عمومی با توجه به حداقل نمودن مشکل Free - rider می باشد حال اگر دولت در این راستا در بخش کشاورزی اقدام نماید بنظر می رسد از سیاست بهینه ای پیروی کرده است. و همچنین اگر بخواهد از سیاست PEST استفاده نماید این امر باعث توزیع

عدالانه درآمد خواهد شد.

## نتایج و بحث

همانطوریکه در طول مقاله اشاره شد هزینه معاملات بطور موازی با نهادها در فرآیند تاریخی متکامل شده‌اند تجارت از ابتدا همراه با نهادهای کارآمد هماهنگ بوده است و این نهادها از بنیان‌های اصلی رشد اقتصادی بوده‌اند تجارت در جریان توسعه خود به ابزارهای قوی نیاز داشته است و ایجاد نهادهایی بوده است که هزینه معاملات از آن سرچشمه گرفته است از نهادهای اولیه تجارت ایجاد نمایندگیها در مناطق مختلف بوده است که وظیفه این نمایندگیها جمع کردن اطلاعات از اقصی نقاط بوده است یکی از اجزاء آن اطلاعات در مورد قیمتها بوده است در این مرحله هزینه اطلاعات که یکی از عنصرهای هزینه معاملات است شکل می‌گیرد متعاقب عوامل دیگر هزینه اطلاعات یعنی سود سرمایه، بیمه، سیستم حمل و نقل، امنیت حمل و نقل، دادگاههای مربوط به تجارت، مقررات مربوط به حقوق مالکیت، مقررات مربوط به تضمین پرداخت اوراق بهادار مانند برات و سفته و غیره شکل می‌گیرد آنچه در مسیر توسعه تجارت معقولانه بوده است همگامی افزایش سود ناشی از تجارت و افزایش هزینه معاملات می‌باشد و در دنیای کنونی هم افزایش هزینه معاملات بایستی بطور کارآمدی افزایش سود را در پی داشته باشد وگرنه این افزایش غیرکارآمد خواهد بود بر اساس محاسباتی که در مورد هزینه معاملات ۲۲ محصول انجام گرفت متوجه شدیم که هزینه معاملات در ایران کارآمد نبوده یعنی اکثر محصولات هزینه معاملات اضافی دارند که باعث می‌شود که تولیدات بخش کشاورزی بصورت غیرکارآمد به حیات خود ادامه دهد و علت آنرا هم بایستی در نهادهای غیرکارآمد دولتی جستجو نمود بنابراین دولت باید به اصلاح نهادهای بخش کشاورزی بپردازد و دولت باید با سیاستهای ارشادی و با همکاری بخش خصوصی زمینه مناسبی برای شفافیت نهادی بوجود بیاورد و در حقیقت یکی مشکلات اساسی بازار یعنی نقص اطلاعات را از بین ببرد و همچنین امکاناتی فراهم بیاورد با ترکیب سیاست PEST و PERT زمینه خوبی را برای بخش کشاورزی بوجود بیاورد.

## REFERENCES:

1. Douglass C. North, Institutions, Journal of Economic perspective volume 5 Number 1-winter 1991 - page 97-112.
2. Douglass C. North, Institutions and Economic Growth: An Historical introduction.
3. Glenn C.W. Ames, An observation on the political Economy of Agricultural policy Making in the European community, Agribusiness, Vol. No. 4, 375-388 (1991).
4. Mustapha K. Nabili and Jeffrey. Nugent, the New institutional Economics and its Applicability to Development.
5. Williamson, Oliver E. The Economic Institutions of capitalism, 1985.
6. John Spriggs. Jane Geldard, Institutional Arrangements In the wheat distribution system, Bureau of Agricultural Economics, Australian Government, publishing service Canberra 1987.